

УДК 748.5

**РОЛЬ ВІТРАЖІВ У СУЧАСНОМУ ОЗДОБЛЕННІ ІНТЕР'ЄРІВ
ЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ**

**THE ROLE OF STAINED WINDOWS IN MODERN RESIDENTIAL
INTERIOR DECORATION**

Keywords: stained glass, decor element, technologies, composition of stained glass, color solution, artistic expression.

Ключові слова: вітраж, елемент декору, технології, композиція вітражу, колористичне вирішення, художньо-образний вираз.

*assistant of the Department of Design
and Fundamentals of Architecture,
Lviv Polytechnic National University, Lviv*

*асистент кафедри дизайну та основ
архітектури, Національний університет
«Львівська політехніка», Львів*

<https://doi.org/10.23939/sa2024.01.067>

Abstract

Stained glass has been attracting the attention of art historians and scientists for centuries. Stained glass plays a special artistic role in the decoration of windows, doors, and ceilings. In addition to the traditional use of stained-glass windows, they are used in the design of modern interiors. Despite the fact that stained-glass windows are not a common design solution in interior design, they are increasingly used for their individualization in modern decoration. In the process of studying the decorative decoration of modern interiors with the use of stained-glass windows, new techniques and technologies of their implementation, compositional solutions, their color scheme are considered, and the main features of artistic expressiveness are revealed. In modern residential interiors, one can find stylized decorative and ornamental stained glass compositions characterized by a linear division of the glass sheet using faceted glass elements. With the help of stained-glass windows, the living room space is filled with warm or cold, monochrome or polychrome colors, which enhances the visual perception of individual interior elements. Although stained-glass windows are not a common design solution in interior decoration, they are increasingly used for individualization in modern interior decoration of residential buildings. In the process of studying the decorative decoration of modern interiors with the use of stained-glass windows, new techniques and technologies for their implementation, compositional solutions, their coloristic range are considered, and the main features of artistic and figurative expression are revealed. The stained glass compositions are analyzed.

Translated with DeepL.com (free version)Based on the analysis of the main types of stained glass and its manufacturing technologies, the features and possibilities of using this technique for the functional and artistic and aesthetic organization of a modern living environment are characterized. Modern stained-glass compositions in the interiors of residential premises impress with their aesthetics, composition, colors and artistic expression. The process of forming these stained glass windows was influenced by both traditional stained glass art and European art, which was widely spread in the countries of Western and Central Europe.

Анотація

Вітражі століттями привертають увагу мистецтвознавців і вчених. Особливу художню роль в оздобленні вікон, дверей, стелі відіграє вітраж. Крім традиційного використання вітражів, вони використовуються в дизайні сучасних інтер'єрів. Незважаючи на те, що вітражі не є поширеним дизайнерським рішенням в дизайні інтер'єру, вони все частіше використовуються для їх індивідуалізації в сучасному оформленні. У процесі дослідження декоративного оздоблення сучасних інтер'єрів із застосуванням вітражів розглянуто нові техніки і технології їх виконання, композиційні рішення, їх кольорову гаму, виявлено основні особливості художньої виразності. У сучасних інтер'єрах житлових приміщень можна зустріти стилізовані декоративно-орнаментальні стилізовані вітражні композиції, які характеризуються лінійним поділом скляного полотна з використанням гранованих скляних елементів. За допомогою вітражів простір вітальні наповнюється теплими або холодними, монохромними або поліхромними кольорами, що посилює візуальне сприйняття окремих елементів інтер'єру. Хоч вітражі не є поширеним дизайнерським рішенням в оформленні інтер'єрів, однак їх все частіше застосовують для індивідуалізації в сучасному оздобленні інтер'єрів житлових споруд. У процесі дослідження декоративного оздоблення сучасних інтер'єрів із застосуванням вітражів розглянуто нові техніки та технології їх виконання, композиційне рішення, їх колористичну гаму та виявлено основні особливості художньо-образного виразу. Проаналізовано вітражні композиції та визначено їх роль у сучасному дизайнерському оздобленні інтер'єрів.

На основі аналізу основних видів вітража та технології його виготовлення охарактеризовано особливості та можливості використання цієї техніки для функціональної та художньо-естетичної організації сучасного житлового середовища. Сучасні вітражні композиції в інтер'єрах житлових приміщень вражають своєю естетикою, композицією, колоритом і художньою виразністю. На процес формування цих вітражів вплинуло як традиційне вітражне мистецтво, так і європейське мистецтво, яке було широко поширене в країнах Західної та Центральної Європи.

Постановка проблеми

Вітраж впродовж століть привертає увагу мистецтвознавців та науковців. Вітражне мистецтво відоме ще з часів Середньовіччя, коли почали виготовляти кольорове скло і прикрашати ним храми. Особливу увагу привертають сюжетні вітражі сакральних споруд, які вражають своєю естетикою, композицією, колористикою та художньо-образним виразом, справляючи могутнє емоційне враження на відвідувача. Якщо спочатку вітражі використовували винятково у культових спорудах і палацах вельмож, то сьогодні техніку вітражного мистецтва дизайнери використовують як у громадських, так і в житлових інтер'єрах. На сьогодні дослідження застосування вітражів у сучасному декоративному оздобленні житлових і громадських споруд зумовлене визначенням ролі художнього вітражу з його характерним образно-пластичним рішенням у формуванні просторового середовища інтер'єрів.

Мета статті

Розглянути вітражі та вітражні композиції в оздобленні сучасних інтер'єрів житлових та громадських споруд. Проаналізувати технології виконання, їх композиційне вирішення і колористичну гаму та розкрити основні особливості художньо-образного виразу. Показати роль вітражного мистецтва в сучасному дизайнерському оздобленні інтер'єрів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Вітражному мистецтву присвячено чимало публікацій вітчизняних і закордонних дослідників, особливо періоду другої половини XIX – початку XX ст., коли активно розвивається вітражництво.

Історичними аспектами у вивченні вітражного мистецтва займалися такі науковці, як І. А. Галицький (Галицький, 2009), А. С. Мухін (Мухін, 2008), історією вітража України – З. Чегусова (Чегусова, 1995). Сучасні дослідники О. Авраменко (Авраменко, 2006), який, розглядаючи стилістичні особливості монументального мистецтва XX ст., зосереджує свою увагу на процесах формування нової моделі вітражництва, та Г. Склярєнко (Авраменко, 2006), аналізуючи образотворче мистецтво XX ст., вбачає тісний зв'язок художньо-мистецьких спрямувань із суспільно-культурними.

У Західній Європі питання щодо розвитку вітражництва на межі XIX–XX ст. у житлових будинках та проблеми їх збереження розкривають польські дослідники, зокрема, К. Павловська, А. Доманська-Беговська, Я. Скуратовіч, А. Лясковський, Я. Домініковський, С. Лукавський; угорські дослідники Е. Местер, А. Я. Гаральда, А. Шекелі; а також А. Мораванського, А. Лене.

Застосування вітражів в оздобленні інтер'єрів розкрито в працях В. Ф. Прусака (Прусак, 2013), М. І. Пунда (Прусак, Пунда, 2013). Опис різновидів формування вітража проводили Маріяді Спирито у своїй книзі «Вітражне мистецтво та техніка розпису по склу» (Спирито, 2006), а також Донателла Дзаккарія у книзі «Декоруємо склом». Сергій Литвиненко детально описував технологію ф'юзингу та технології гравірування по склу в однойменних книгах (Литвиненко, 2005).

Мистецтвознавчий аналіз вітражних композицій у громадських будівлях Львова висвітлено в монографії Р. Грималюк «Вітражі Львова другої половини XIX–XX ст.» (Грималюк, 2004).

Виклад основного матеріалу

Вітраж (франц. *vitrage*, від лат. *vitrum*) – вид монументально-декоративного мистецтва або сюжетна композиція із кольорового скла чи іншого матеріалу, який пропускає світло. Вітраж монтується на металевому каркасі із шматків скла (кольорового, з офактуреною гравіровкою, травленням і т. п. поверхню, пофарбованого спеціальними фарбами) за допомогою свинцевої або пластмасової стрічки, яка заповнює шви між ними (Мардер, 1995). Вітражі – це особливий вид монументально-декоративного мистецтва з характерними особливостями художньо-образного виразу. Відомо, що вітражне мистецтво зародилося в часи Середньовіччя і значно розвинулося в церковній архітектурі (Задорожний, 2013, с. 308). Вітражі у храмах сприймалися людиною як щось неземне, що сприяло піднесеному емоційному стану. Проте саме в епоху модерну (на зламі XIX–XX ст.) митці почали широко впроваджувати вітраж у громадський, світський та особливо – в житловий простір. Для підкреслення особливого образу житлового простору в інтер'єрі застосовували віконні та дверні вітражі, виконані різними техніками. Інтер'єри, оздоблені вишуканими вітражними орнаментальними композиціями, які виступали як засоби проникнення у приміщення денного світла, були своєрідними художньо-декоративними акцентами і справляли неймовірне враження.

Сьогодні вітраж все рідше виконує свою основну функцію – заповнення віконних і дверних прорізів. Дизайнери все частіше використовують вітраж як декоративний елемент для оздоблення

інтер'єрів житлових і громадських приміщень. Удосконалення якості вітражів, їх нових технік і технологій виконання із застосуванням різних матеріалів і виробничих можливостей дозволяють моделювати із скляних пластин високохудожні декоративні композиції. Цьому сприяли тривалий історичний розвиток вітражного мистецтва, зміна епох, архітектурних стилів і напрямів, художньої майстерності. У сучасному вітражі чудово поєднуються нові технології, останні дизайнерські розробки і стародавні традиції майстрів. Декоратори вітражного мистецтва, завдяки такому поєднанню різних технологій, створюють цілісну композицію на різну тематику із своєрідним характером і мотивами.

Вітражі мали різноманітне призначення. Традиційно вітражі застосовують при оформленні вікон, дверей, ніш. Сьогодні цю яскраву і ефектну декоративну техніку використовують і для оздоблення інтер'єрів (стель, перегородок, ширм), освітлювальних приладів (плафонів люстр, бра, торшерів), меблів (різноманітних функціональних і декоративних вставок, буфетів, стільниць, шаф-купе) (Прусак, 2013). Адже формування житлового простору – це складний процес дизайнерського вирішення, де значну роль відіграють декоративні елементи, зокрема твори вітражного мистецтва, які наповнені функціональним змістом. Наведемо ряд основних прийомів, де вітраж займає провідне місце в організації житлового середовища (рис. 1).

Вітражі в дверях і вікнах – класика жанру. Найпоширенішим видом вітражів у сучасному інтер'єрі житлових приміщень є вітражні віконні та дверні вставки. Вони наповнюють приміщення світловими різнокольоровими ефектами. Двері з такою вставкою надійні, прості, пропускають світло, проте мають дещо меншу звукоізоляцію, ніж звичайні двері, тому їх небажано встановлювати у деяких приміщеннях (наприклад, у вході до ванної кімнати). Такі вітражі можна встановити у вікнах спальні або вітальні, ними прикрашають двері кухні, передпокою, балкону, лоджії або веранди (рис. 1). Вікна з вітражними вставками, пропускаючи світло крізь кольорове скло, створюють особливе середовище з мінливою непередбачуваною грою кольорів.

Сучасний вітраж розрахований також на штучне освітлення, що значно розширило можливості його застосування в архітектурі (рис. 2). Для створення ілюзії простору використовують штучне освітлення, посилюючи тим самим його візуальне сприйняття.

Рис. 1. Вітражі в інтер'єрі житлового середовища

Рис. 2. Вітражі, розраховані на штучне освітлення, та вітражні стелі

Вітражні стелі допоможуть надати приміщенню виразності та будуть його «родзинкою». Вироби з вітражного скла практичні, довговічні та екологічно чисті (рис. 2). Для виготовлення вітражних стель найчастіше використовують плівкові або розписні багат шарові псевдовітражі. Між базовою стелею і підвісною конструкцією бажано монтувати підсвічування. Якщо освітлення спроектовано у просторі за

вітражною стелею, то така конструкція є не тільки функціональним, але й вагомим естетичним елементом інтер'єру. Перевагою вітражних стель є їхня вологостійкість, їх можна встановлювати в басейнах та у ванних кімнатах.

Вітражі в нішах прикрасять приміщення навіть з найпростішою обробкою стін і підлоги. Внутрішні стіни ніш можна закрити вітражним екраном, позаду якого, як і у випадку зі стельовими вітражами, буде обладнано приховане підсвічування. Так у будинку з'являться оригінальні джерела м'якого світла, що сприятимуть спокійному відпочинку після роботи і при святкових заходах. Вітражна ніша, крізь яку ллється світло, справляє незабутнє враження. Вітраж буде також дуже доречним, якщо нішу дизайнер проектує для створення фальш-вікна, що візуально збагатить освітленням інтер'єр приміщення.

Коли потрібно частково об'єднати два приміщення і створити перехідний простір, дизайнери найчастіше застосовують міжкімнатні вітражні перегородки. З одного боку, вони дозволяють бачити і чути, що відбувається за «стіною», з іншого – позначають легкий кордон, відокремлюючи, наприклад, кухню від їдальні чи передпокіїв від вітальні. Вітражна перегородка є легкою та повітряною. Завдяки прозорості перегородки приміщення немов перетікає одне в інше.

Для виготовлення вітражів використовують різні техніки, кожній з яких притаманна своя характерна особливість, від якої залежить специфіка їх застосування (Спирито, 2006). Серед класичних вітражів із свинцевою арматурою можна виділити контурні (які утворюються методом набору вітражного полотна з кругляків і заповнення проміжків між ними склом іншої форми); монохромні – виконуються зі скла одного кольору (білий, блідо-рожевий, блідо-жовтий), з різною поверхнею (рифлені, з бугорками, з візерунком); мозаїчні вітражі – складаються з кольорового скла різної форми в орнаменти геометричного чи рослинного характеру і сюжетні картини; вітражі із застосуванням художнього розпису на склі, розраховані на сприйняття на просвіт; комбіновані – можуть поєднувати в собі декілька різновидів вітражів (Лисенко, 2004). Класика – це технологія, відома здавна, дозволяє створювати гарні і довговічні вітражі.

За допомогою вітражів, виконаних за технікою «Тіффані», декорують дзеркала, плафони для люстр, торшерів чи бра. Гарно виглядають такі вітражі у складі фасадів кухонної гарнітури або в скляних дверцятах шаф-купе. При використанні техніки «Тіффані» шматочки скла вирізають за заданим ескізом, обмотують по периметру мідною фольгою і спаюють оловом (рис. 3). Її назва походить від творця Луї Комфорта Тіффані (Галицький, 2009). Відмова від жорсткого металевого каркаса зробила можливим застосування таких декоративних виробів не тільки як скляне заповнення прорізів у стінах, тобто площинних композицій, але і виробів різної конфігурації, наприклад, плафонів для світильників. Такі вітражі дуже гарні й оригінальні.

Техніка «Ф'юзинг» – це безшовний вітраж. Суть цього методу полягає в тому, що на цілісному пласті скла збирається малюнок майбутнього вітража із шматочків кольорового скла, скляних гранул тощо. Потім скло розігрівається у спеціальній печі до температури 850 °C і спікається в суцільний шар. Незважаючи на трудомісткість виготовлення, вітраж, виконаний за технологією «Ф'юзинг», може мати різну конфігурацію, товщину і фактуру. Це дозволяє використовувати його для створення різних ефектних елементів інтер'єру. Такий вітраж надає інтер'єру сучасного вигляду і підсилює його художньо-естетичні якості (Литвиненко, 2005).

Рис. 3. Вітражі, виконані в техніці «Тіффані» та «Ф'юзинг»

У сучасному дизайнерському оздобленні інтер'єрів використовують так звані псевдовітражі, де пайку можна замінити просто чорним контуром, а також використанням розпису керамічними фарбами, травлення. Штучні вітражі (імітації), виготовлені за допомогою полімерних плівок, лаків і розписів, використовують для декорування елементів, коли необхідна легкість конструкції або зменшення витрат. У

сучасних інтер'єрах житлових приміщень можна зустріти стилізовані декоративно-орнаментальні стилізовані вітражні композиції, для яких характерний лінійний поділ скляного полотна з використанням фацетних скляних елементів. За допомогою вітражів простір приміщення наповнюється теплою або холодною, монохромною або поліхромною кольоровою гамою, що посилює візуальне сприйняття певних елементів інтер'єру.

Висновки

На основі аналізу основних видів вітража і технологій його виготовлення охарактеризовано особливості та можливості застосування цієї техніки для функціональної і художньо-естетичної організації сучасного житлового середовища. Сучасні вітражні композиції в інтер'єрах житлових приміщень вражають своєю естетикою, композицією, колористикою та художньо-образним виразом. На процес формування цих вітражів мали вплив як традиційне вітражне мистецтво, так і європейське мистецтво, яке широко було поширене у країнах Західної та Центральної Європи.

Багата, глибока і невичерпна історія вітражного мистецтва дозволяє художникам-дизайнерам сьогодні експериментувати і напрацьовувати нетрадиційні підходи у виконанні скляних площинних композицій. Порівняно із традиційними вітражними технологіями сучасні є економніші, простіші у виготовленні і водночас не втрачають високої естетичної цінності.

Бібліографія

- Авраменко О. (2006). Нариси з історії образотворчого мистецтва України XX ст. / [Редкол.: Сидоренко В. (голова) та ін.; упоряд. О. Авраменко]: Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України: У 2 кн. К.: Інтертехнологія. Кн. 2. 656 с.
- Галицкий И. А. (2009). История витража. Деко. № 6. С. 12–17.
- Грималюк Р. М. (2004). Вітражі Львова кінця XIX – початку XX століття. Львів: Інститут народознавства Національної академії наук України. 236 с.
- Задорожний Б. (2013). Сучасний вітраж як особливий елемент декору в церковній архітектурі *Архітектурний вісник КНУБА*. № 1. К.: Нац. ун-т буд-ва і архіт. С. 308–314.
- Лисенко О. (2004). Вітраж у львівських кам'яницях на рубежі XIX–XX століть. Вісник Львівського державного аграрного університету: Архітектура і сільськогосподарське будівництво. № 5. С. 322.
- Литвиненко С. (2005). Технологія фюзинга. К.
- Мардер А. П. (1995). Архітектура: Корот. словник-довідник / А. П. Мардер, Ю. М. Євреїнов, О. А. Пламеницька та ін.; за ред. А. П. Мардера. К.: Будівельник. 335 с.
- Мухин А. С. (2008). Витражи Марка Шагала в Реймском соборе. *Изобразительное искусство, архитектура и искусствоведение русского зарубежья*. СПб. С. 144–148.
- Прусак В. Ф. (2013). Сучасні підходи до застосування вітража в організації житлового середовища / В. Ф. Прусак, М. І. Пунда. *Дизайн освіта в Україні: перспективи розвитку*. № 3. С. 104–106.
- Спирито М. (2006). Витражное искусство и техника росписи по стеклу. М., 128 с.
- Чегусова З. (1995). Вітраж. Мистецтво України: Енциклопедія: у 5 т. / [Відп. ред. А. В. Кудрицький та ін.]. К.: «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Т. 1. С. 335 – 337.

References

- Avramenko O. (2006). Essays on the history of fine art of Ukraine of the 20th century / [Editor: V. Sydorenko (head) and others; according to O. Avramenko]: Institute of Contemporary Art Problems of the Academy of Arts of Ukraine: In 2 books. K.: Intertechnology, Book 2. 656 p.
- Halysky I. A. (2009). The history of the image. *Deco*. No. 6. P. 12–7.
- Hrymalyuk R. M. (2004). Stained glass windows of Lviv at the end of the 19th – beginning of the 20th century / R. M. Hrymalyuk. Lviv: Institute of Folklore of the National Academy of Sciences of Ukraine. 236 p.
- Zadorozhny B. (2013). Modern stained glass as a special element of decor in church architecture / B. Zadorozhny. *Architectural Bulletin KNUBA*. No. 1. K. Nats. University of Civil Engineering and Architecture, 2013. P. 308–314.
- Lysenko O. (2004). Stained glass in Lviv tenement houses at the turn of the 19th and 20th centuries. / O. Lysenko – Bulletin of the Lviv State Agrarian University: Architecture and Agricultural Construction. No. 5. P. 322.
- Lytvynenko S. (2005). Fusing technology. K.
- Marder A. P. (1995). Architecture: Short dictionary-reference / A. P. Marder, Y. M. Evreinov, O. A. Plamenitska, etc.; under the editorship A.P. Mardera. K.: Budivelnik. 335 p.
- Mukhyn A. S. (2008). Impressions of Marc Chagall in the Cathedral of Reims. St. Petersburg. P. 144–148.
- Prusak V. F. (2013). Modern approaches to the use of stained glass in the organization of the living environment / V. F. Prusak, M. I. Punda - Design education in Ukraine: development prospects. No. 3. P. 104–106.
- Spirito M. (2006). Stained-glass art and glass painting technique / Mariady Spirito. M. 128 p.
- Chegusova Z. (1995). Stained glass // Art of Ukraine: Encyclopedia: in 5 volumes / [Editor's note. A. V. Kudrytskyi and others]. K.: «Ukr. Encyclopedia» named after M. P. Bazhana. Vol. 1. P. 335–337.